

Estudi demogràfic de Berga (1880 - 1980)

per JOAN A. CAYLÀ BUQUERAS i ANDREU PLANS PEDRO

D'ençà del 1880, la ciutat de Berga ha sofert importants canvis en la seva població. L'anàlisi de la demografia de la ciutat del Berguedà ens permet observar canvis importants en la seva constitució humana.

Vista parcial de Berga, a principis de segle

ARXIU

Introducció

La demografia és l'estudi de la població, tant des del punt de vista quantitatiu (estadística) com qualitatiu (interessa la sociologia, la biologia i la psicologia).

En aquest treball s'analitza la població de Berga els anys 1880 i 1980, la seva evolució en el temps, i entre altres dades d'interès demogràfic també s'analitzen les estadístiques vitals.

Cent anys és un període de temps prou llarg, perquè puguin observar-se canvis importants en una població.

Berga, feta ciutat el 8 de maig de 1877 tenia aleshores 4.997 habitants; en aquell temps, com veurem, es moria tanta gent entre els 0 i els 7 anys, com a partir dels 7 anys; la natalitat era també molt alta.

La població activa ha sofert igualment canvis, si bé en bona part també es concentrava en la indústria tèxtil (l'any 1787 els fabricants de cotó sumaven 150 telers). Les comunicacions eren molt primitives: per pujar des de Barcelona calia anar en tren fins a Manresa i prosseguir el viatge en tartrana (1).

I) Evolució de la població de Berga (1857-1981)

Entre 1857 que es va realitzar el primer cens modern i el 1891 que s'ha realitzat el primer cens informatitzat, l'evolució de la població de Berga queda reflectida a la **figura 1**. Hom observa una devallada important de població entre 1857 i 1887, i una altra entre 1936 i 1940.

L'any 1857 Berga comptava amb 5.590 habitants, 693 més que 20 anys més tard. Aquesta pèrdua d'habitants implica un creixement demogràfic negatiu del 12,39%, mentre

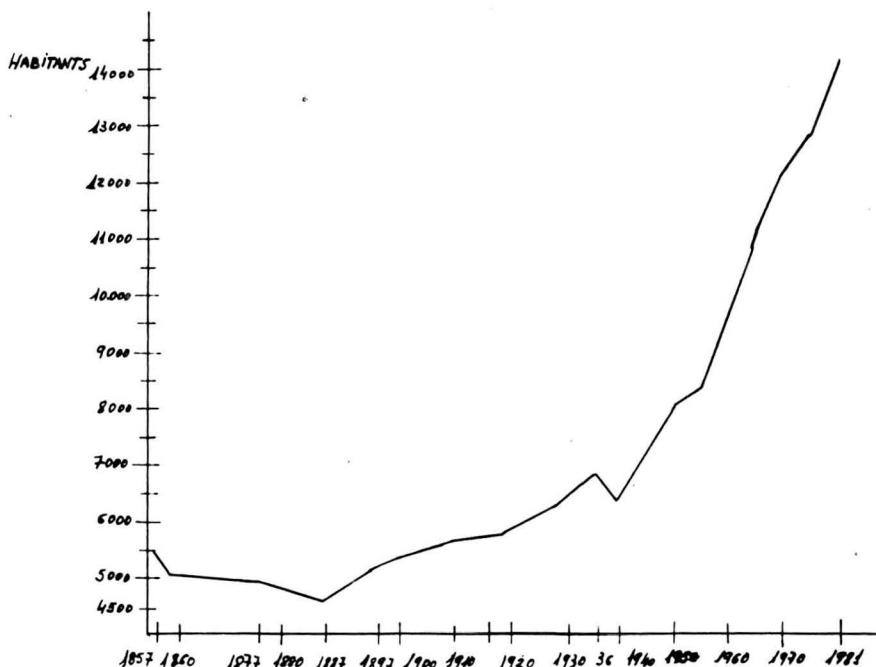
que a tot Catalunya i en el mateix període de temps fou positiu del 6% (2). La diferència de percentatges probablement es justifica per les guerres carlines que en aquestes contrades van tenir força importància. Igualment podria haver influït indirectament en aquest descens de població el període de fams i guerres del 1802-1811, que va fer disminuir els naixements entre 1832 i 1841, i això va repercutir en el descens també observat al voltant del 1870. Altres factors a considerar serien les crisis econòmiques del 1857 i 1866, les guerres colonials, i la migració de catalans especialment cap a Amèrica (Cuba, Uruguai, Argentina); així entre 1861 i 1877 a Catalunya es registra un saldo migratori anual negatiu del 2,5%: sortiren 56.024 persones més de les que varen venir. Finalment també és possible que alguns berguedans anessin cap a Barcelona com ja succeí entre 1701 i 1808 en què les corporacions barcelonines de fusters i mestres de cases i picapedrers registren un total de 122 aprenents procedents del Berguedà, dels quals 56 eren de Berga (1).

Entre 1936 i 1940 la davallada és de 461 habitants (descens demogràfic del 6,65%) explicable per les morts de la guerra civil i perquè alguns berguedans probablement van anar a pobles més petits com Capolat, Castellar del Riu i l'Espunyola que van augmentar considerablement de població durant la guerra per disminuir notablement en el cens de 1950.

A partir de 1940 i particularment després de 1955 el creixement és intens i la ciutat en aquests darrers 41 anys duplica la seva població. En aquest fet és determinant el corrent migratori camp-ciutat que ja s'observava en el mateix 1880, (veure taula 5) motivada perquè la indústria ofereix més possibilitats de desenvolupament socioeconòmic que no pas el treball al camp. En aquest període, malgrat que hi ha berguedans que marxen sobretot cap a Barcelona i rodalies, el saldo migratori és clarament positiu. Per altra banda la regressió econòmica dels anys 75 que es tradueix en un descens de població al Berguedà del 3,6% entre 1975 i 1981 no afecta a Berga que és l'única població de la comarca que experimenta un apreciable increment de població (9,7%) (veure taula 1). En aquest fet és determinant la crisi tèxtil car en plegar una fàbrica la gent es veu obligada, moltes vegades, a emigrar a altres zones que ofereixen més possibilitats o bé es trasllada al cap de comarca que almenys ofereix més serveis.

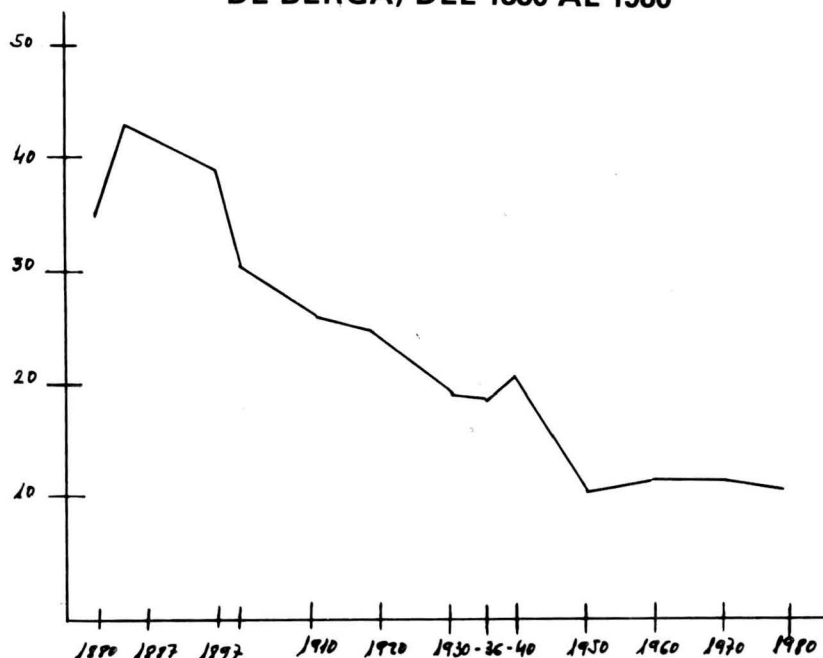
Finalment cal remarcar que l'any 1877 els habitants de Berga suposaven el 0,59% del total de Catalunya mentre que l'any 1981 només eren el

FIGURA I:
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE BERGA DEL 1857 AL 1981

Nota: El municipi de La Vall d'Alldan, amb 481 hab., fou annexat l'any 1963 al municipi de Berga.

FIGURA I bis: EVOLUCIÓ DE LA TAXA DE MORTALITAT DE BERGA, DEL 1880 AL 1980

0,23%. Això ens indica que proporcionalment Catalunya encara ha crescut 2,5 vegades més que Berga.

II) Piràmides de població de 1880 i 1980 (Figures IIa i IIb)

La piràmide de població del 1880 ha estat realitzada a partir del cens d'habitants de 1880, mitjançant un mostrari del 20% i per fer-la fàcilment comparable a la de 1980 s'ha adaptat al volum de població d'aquest any. La corresponent a aquest darrer any s'ha realitzat amb les dades obtingudes amb data 31-3-1981.

L'any 1877 Berga tenia 4.997 habitants de fet (inclou els transeünts) i 4.867 de dret (els que hi viuen permanentment) dels quals el 51,09% eren del sexe femení. D'acord amb els procediments utilitzats, l'any 1880 Berga tenia uns 5.000 habitants i el 31-3-81 en tenia 13.547 de dret, (el 51,14% eren del sexe femení) i 14.249 de fet (inclou soldats, estrangers, transeünts, etc.). és a dir en el transcurs d'aquests 104 anys la ciutat gairebé ha triplicat la seva població.

De la comparació d'ambdues piràmides s'observa que la població de 65 o més anys és proporcionalment

molt més elevada l'any 1980 i en canvi amb la població jove succeeix el contrari. Igualment l'índex d'envelliment (percentatge de persones de 65 o més anys (taula 2 i 3), veurem que s'ha multiplicat per 7. Això és degut a que actualment, en proporció, neixen menys nens i es mor menys gent que no pas 100 anys enrera (taula 2); és a dir, tant la taxa de natalitat com la de mortalitat (número de nascuts o de morts multiplicat per mil i dividit pel nombre d'habitants) s'ha reduït d'una manera molt important.

L'elevada mortalitat i natalitat del 1880 es tradueix a la piràmide per una forma triangular d'àmplia base i és semblant a les del 1900 a Gironella (3), Catalunya i Espanya, mentre que la piràmide corresponent a 1980 és la que cal esperar en una població industrial desenvolupada (4).

III) Estadístiques vitals

Entre 1880 i 1900 la taxa de mortalitat més elevada es registra l'any 1894 (58,11% i la més baixa el 1881 (28,6%) essent la mitjana de 37,71%. Sense que s'observi una tendència regressiva en el transcurs d'aquests 21 anys en els quals hi hagueren (d'acord amb els llibres de registre d'enteraments i naixements de la parròquia de Sta. Eulàlia i a partir de 1897 en què s'inicia el registre de l'església de St. Joan) un total de 3.967 defuncions (el 44,29% eren "albat", nens menors de 7 anys) i 4.067 naixements que fan un creixement vegetatiu només de 100 persones (4,76 persones per any de mitjana). Donat que entre 1880 i 1900 es va enregistrar un augment de població de 515, es dedueix que el saldo migratori va ésser positiu de 415 persones (19,76 persones/any de mitjana).

L'elevada taxa de mortalitat del segle XIX en bona part es deu a l'elevada mortalitat infantil de l'època. L'any 1880 d'un total de 85 nens morts, que representa el 48,5% de les morts anuals, 12 es van morir ja a la primera setmana de vida, 28 el primer any i els altres 45 fins els 7 anys, mentre que les 90 defuncions restants estan força repartides entre els 8 i els 95 anys. Aquest fenomen és constant a l'època en tot Europa. A Barcelona entre 1845 i 1847 el 49,8% de les defuncions eren nens i s'observà que la mortalitat afectava més a les classes baixes de la població. Estudis publicats recentment referents als Països Catalans i Espanya (5 i 6) verifiquen que és en el segle XX quan disminueix la mortalitat infantil i la causa la troben en la millora de l'assistència mèdica i en el desenvolupament econòmic i social (canvi ambiental, millor nutrició, millor assistència al part, vacunacions sistemàtiques, antibiòtics, etc.). La taxa de mortalitat

FIGURA II a:
PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DE BERGA. ANY 1880

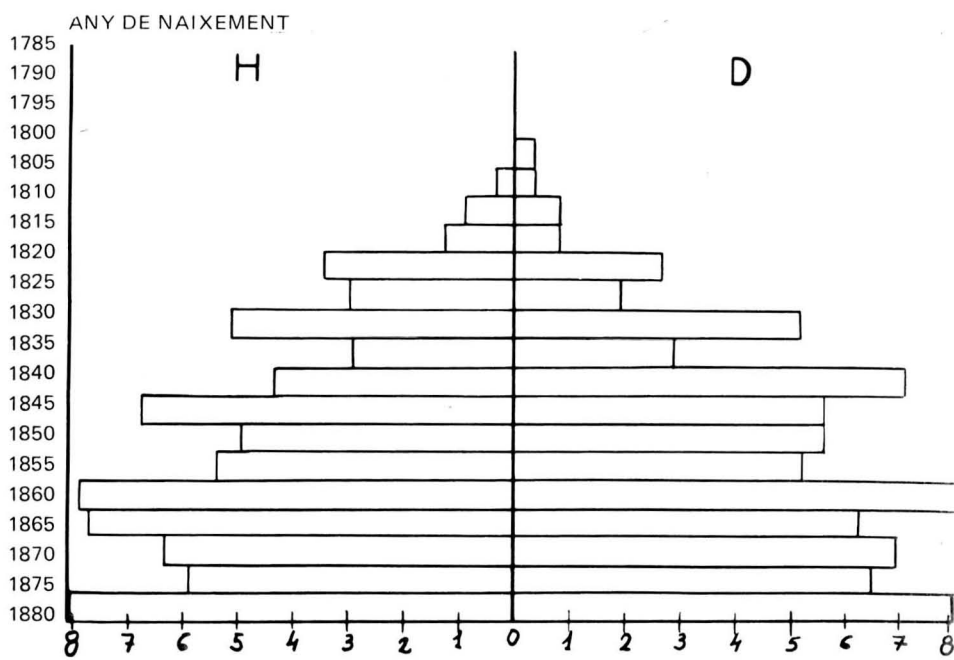
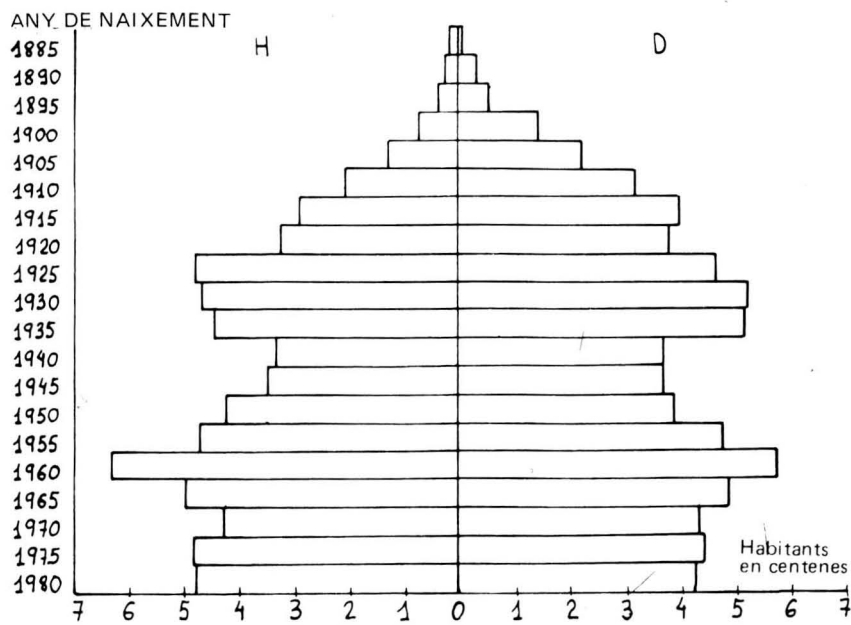

FIGURA II b:
PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DE BERGA. ANY 1980

infantil (nombre de nens morts menors d'un any multiplicat i dividit pel nombre de nens nascuts en un any), era el 1900 de 190% pels nens i 171,9 per les nenes en el conjunt de l'estat espanyol; a Catalunya eren de 157 i 143 respectivament. A Berga el 1880 és força més alta, de 245%, però és possible que sigui similar a la de Catalunya del 1900 per dos motius: les estadístiques del I.N.E. del 1900 no inclouen els morts el primer dia de vida, que eren un percentatge important, i per altre costat al llibre de registre hi havia alguns nens que constaven amb un any d'edat i no sabien si en tenien més o menys i han estat tots inclosos en el càlcul d'aquesta taxa.

L'evolució de la taxa de mortalitat de Berga entre 1880 i 1980 (d'acord amb el llibre de defuncions del Registre Civil) queda reflexada a la figura 1 Bis on s'aprecia una disminució progressiva d'aquesta taxa i que coincideix amb les millores de la higiene, de l'educació general i de l'elevació del nivell de vida que s'observa en el segle XX. Hi ha l'interferència de 1940 atribuïda a les conseqüències de la guerra civil, i finalment la taxa s'estabilitza a partir de 1950 al voltant del 10'12%.

De la comparació de les edats en morir entre 1880 i 1980 (taula 4), s'observa el primer any un excés de morts joves i també una certa sobremortalitat femenina entre 17 i 40

TAULA 1: DADES DEMOGRÀFIQUES DEL BERGUEDÀ

Superfície comarcal: 1.182,46 Km²

Densitat de població (1981): 35,2 h/Km²

Municipis: 30

	Població 1981 h	Increment de la població 1975-1981 %
AVIA	1.827	- 10,2
BAGÀ	2.130	0,4
BERGA	13.547	9,7
BORREDÀ	488	- 6,1
CAPOLAT	145	- 21,2
CASSERRES DE BERGUEDÀ	1.793	- 10,7
CASTELL DE L'ARENY	49	8,9
CASTELLAR DE N'HUG	157	2,6
CASTELLAR DEL RIU	108	- 36,5
CERCS	1.901	- 22,8
L'ESPUNYOLA	311	- 26,3
FIGOLS VELL (Fígols de les Mines)	58	0,0
GIRONELLA	5.600	- 1,2
GISCLARENY	21	- 12,5
GÓSOL	204	- 11,7
GUARDIOLA DE BERGUEDÀ	1.393	- 4,6
MONTCLAR DE BERGUEDÀ	270	- 6,2
MONTMAJOR	739	1,5
LA NOU DE BERGUEDÀ	148	- 18,2
OLVAN	1.215	- 19,6
LA POBLA DE LILLET	2.003	- 1,5
PUIG-REIG	5.361	- 6,8
LA QUAR	43	25,9
SAGÀS	272	- 3,2
SALDES	310	4,4
SANT JAUME DE FRONTANYÀ	20	33,3
SANTA MARIA DE MERLÈS	305	- 25,6
VALLCEBRE	375	- 23,8
VILADA	602	- 6,8
VIVER I SERRATEIX	235	- 59,8
TOTAL	41.630	- 3,6

anys probablement deguda a complicacions en el part.

En total l'any 1880 s'observen 26 morts més que 100 anys més tard tot i que la població era una tercera part de la d'ara. L'explicació s'ha de buscar en les condicions socio-econòmiques i en la medecina primitiva de l'època.

En efecte, en estudiar les causes de mort (taula 4 bis) s'observa a Berga uns percentatges molt diferents entre 1880 i 1980; fa cent anys les malalties transmissibles superaven el 50% de les causes de mort, percentatge que actualment correspon a les malalties cardiovasculars. Les infeccions, principalment dels aparells digestiu ("gàstrica", "disenteria", "diarrees") i respiratori ("pulmonia", "catarro", "difteritis") determinaven l'elevada mortalitat infantil. Aquests mateixos processos són els més fre-

qüents entre les causes de mort de la població adulta si bé en percentatges més baixos ja que tenen incidència les malalties cardiovasculars.

La comparació de Berga i Catalunya el 1980 es complexa i cal tenir en compte molts factors: major envelliment de la població de Berga, qualitat de l'assistència sanitària i del certificat de defunció, etc.

Així mateix el nombre de naixements entre els dos anys que comparem només ha experimentat un augment de dos (187 i 189 respectivament) tot i que la població s'ha triplacat. Estudiant les taxes de natalitat (nombre de nascuts 10 × 100/població) veurem que s'ha reduït considerablement (37,4 i 13,9 respectivament) i com que la taxa de mortalitat s'ha reduït més (34 i 10,6% respectivament) queda justificat el creixement vegetatiu que és positiu.

En aquest apartat s'ha d'esmentar que només 76 nens han estat inscrits al registre civil de Berga, la qual cosa fa pensar que un bon percentatge (113 restants ho han estat a Barcelona i Manresa), hauran nascut en hospitals d'aquestes poblacions.

Proporció homes/dones: les estadístiques més àmplies mostren que neixen més homes que dones si bé amb una diferència petita i la sobremortalitat masculina és evident en tots els grups d'edat. El resultat és que sempre trobarem més dones que homes encara que amb un petit marge de diferència.

Curiosament a Berga entre 1880 i 1980 les nenes representen el 51,34% dels naixements, percentatge semblant al de 1980. Tanmateix els nens entre 0 i 10 anys al darrer cens constitueixen el 52,53%, motiu pel qual és possible que fent una estadística més gran també trobéssim més naixements de nens que de nenes.

Estudiant el conjunt de la població, les dones representen el 51,67% del total de l'any 1867 i el 51,22% l'any 1980, similar a Catalunya i Espanya. D'acord amb la llei natural de què neixen més homes, això vol dir que aquests es moren més aviat, ja sigui per les guerres o per malalties; els homes tenen una mitjana de vida més curta.

TAULA 2: Estadístiques vitals

	Anys	
	1880	1980
Taxa natalitat	37 ‰	13,95 ‰
Taxa mortalitat	34 ‰	10,62 ‰
Creixement vegetatiu	3 ‰	3,33 ‰
Taxa mortalitat infantil	200-245 ‰	13,15 ‰
Index d'envelliment	10,79%	68,51%

TAULA 3: Població de Berga, segons grups d'edat

	Anys	
	1880	1980
Menors de 15 anys	27,4%	19,8%
15-64 anys	69,6%	66,5%
65 i més	2,9%	13,6%

GEOGRAFIA

**TAULA 4: EDAT DELS BERGUEDANS EN MORIR
(1880 i 1980)**

EDAT	1880			1980		
	H	D	Total	H	D	Total
1 Setmana	6	6	12	—	—	—
1 Any	16	12	28	1	—	1
5 Anys	20	22	42	—	—	—
15 Anys	2	2	4	—	—	—
45 Anys	12	16	28	2	2	4
65 Anys	18	13	31	13	7	20
65 Anys	17	9	26	55	64	119
TOTAL	91	80	171	71	73	144

Font: Registre Civil, defuncions 1980
Rectoria, enterraments 1880

**TAULA 5: Lloc de naixença
dels berguedans
expressats en
percentatges.**

	Anys	
	1880	1981
Berga	61	40,45
Berguedà	26	N.C.
Resta Catalunya	11	37,58
Resta Estat		
Espanyol	1,6	22,16
Andorra	0,2	N.C.
França	0,2	N.C.

N.C. = No consta
Font = Cens 1981 i elaboració pròpia

**TAULA 4 bis: CAUSES DE MORT A BERGA 1880 I
1980 I A CATALUNYA 1980 (en percentatge)**

Causes	Berga 1880	Berga 1980	Catalunya 1980
Malalties cardiovasculars	9,69	56,25	45,27
Neoplasies	—	15,27	19,81
Causas mal definides	6,06	9,02	1,36
Malalties digestives*	28,48	4,86	5,96
Malalties genito-urinàries	—	2,16	2,02
Malalties respiratòries*	14,54	3,47	10,72
Accidents i violències	2,42	3,47	4,75
Infeccions	21,81	2,77	1,63
Metabolopaties	—	0,69	2,15
Sistema nerviós	4,84	—	1,43
Altres causes	12,12	2	4,90

* La majoria també són infeccioses.

Font: Llibre de defuncions del Registre Civil de Berga anys 1880 i 1980 i Programa de Control i Prevenció de Malalties Cròniques N° 0 Generalitat de Catalunya Dep. de Sanitat i Seguretat Social.

**TAULA 6: Sectors
d'activitat
laboral
(expressats en percentatge)**

	Anys	
	1880	1975
Primari	25	2,49
Secundari	51	66,85
Terciari	24	30,64

Total població activa 1.860 4.849

Percentatge sobre la població total 37,59 38,85

BIBLIOGRAFIA

- (1) Revista 1. Centre d'estudis Berguedans. XXIII Assemblea intercomarcal d'estudiosos. Berga juny 1979. Publicacions de l'Ajuntament de Berga any 1982.
 - (2) M. Ardit, A. Balcells, N. Sales "Història dels Països Catalans" (1714-1975). "EDHASA. Barcelona 1980.
 - (3) M. Lapuerta i C. Solé "Anàlisi de la població de Gironella" (1900-1975). L'erol n° 2, setembre 1982.
 - (4) A.G. Barbancho "Población, empleo y paro". Ed. Pirámide, Madrid 1982.
 - (5) F. Martínez i M. V. Pérez "La mortalitat infantil als Països Catalans" (1900-1974). Anals de medicina. Volum LXIV, n° 7, 1978.
 - (6) F. Bolumar et al. "La mortalidad infantil en España" (1900-1976). Rev. Sanidad e Higiene Pública. 1981, 55, 1205-1219.
- Consorci d'informació i documentació de Catalunya (C.I.D.C.). Dades estadístiques del padró municipal d'habitants de 1975. volum I. Barna dec. 1981.
- C.I.D.C. Banc d'estadístiques municipals de Catalunya. Quadern VII Barna sep. 1980.

Agraïment a:

- Sta. Dolors Pons Escriu.
 - Mossèn Xavier Claramunt Batlle.
 - Sr. J. Carreras Balaguer.
- Per la seva col·laboració, ja que gràcies a aquestes persones ha estat possible fer aquest estudi.

Organismes consultats:

- Arxiu de l'Ajuntament de Berga.
- Arxiu de la Parròquia de Santa Eulàlia de Berga.
- Jutjat de Berga. (Registre Civil).

Col·laboradors:

Josep Gallet Puigcorbè
Fidel Domínguez Gil
Joan Boixader Vilà

Joan A. Caylà i Busqueras, metge especialista en medicina familiar i comunitària.

Andreu Plans Pedro, ATS, servei d'urgències "Centre Assistència Primària, Berguedà".

L'EROL

REVISTA CULTURAL DEL BERGUEDÀ

1.er ANIVERSARI

SUBSCRIVIU-VOS-HI!